

Q. D. B. V.

De

ORDINE,

qui dicitur,

ENSIFERORVM,

*publice disputando vires
experietur,*

PRAESIDE

CONRADOSAMVELE
SCHVRFLEISCHIO,

PROF. PVBL.

ANDREAS Hornung/
Revalia-Livonus.

ad d. III. Ian. Anni cld lbc XXCV.

In Auditorio Maiori,

CVM PRIVILEGIO SEREN. EL. SAXON.

Disputatio XXII.

LIPSAE, Apud NICOLAVM SCIPIONEM.
cld lbc XCIIX.

I.

Diu Germani in Livonia magnis viribus militarunt, et rudes barbarosque populos semel iterumque armis oppugnarunt, et Ordinem cum insigni *ensis* professi, Livoniam finitimasque regiones subegerunt, ac religionis titulo id sibi licere rati, allatis et acceptis invicem cladibus, bellum sacrum gesserunt. *Arnoldus Lubecensis Chron. Slavor. lib. VII. cap. 9.*

II. Cum haec fierent, Philippus et OTTO IV. Caesares in Occidente, dissidebant; in augusta ad Bosphorum urbe Balduinus Flander, summoto Duca Alexio, regnabat, cuius epistola de obsessa et capta Cpli superest, quam ad Ottonem perscripsit, dignam lectu, et non dubiam conversi Graeco-Romanorum Imperii testem. *Arnoldus lib. VI. cap. 19. 20. Godefridus Monachus in annal. an. MCXCVIII. et an. MCCIII.* Sub idem tempus Romanae sedi praefuit Innocentius III. rebus ex utilitate, sua ordinandis maxime sedulus, et religionis ac potentiae incrementa pari ratione metiri solitus, temporumque apprimè gnarus, qui per execrationum formulas quasi per fulmina Reges Principesque terrebat, vel, si occasio posceret, vehementer ciebat, atque in aliam mentem impellebat. Cuius epistolas emisertunt *Franciscus Bosquetus, et Stephanus Baluzins*, quarum pleraeque ad Livoniam pertinent, et Innocentii industriam ostendunt, atque huic sane instituto lucem afferunt, quas tamen scriptores vernaculi et vulgares, quideOrdine hoc commentati sunt, non lectitarunt.

III. His temporibus congruit Albertus, tertius in serie Antistitum Livonorum, qui Rigam, ad Dunam fl. situ ad aspectum pulchro structam, quanto potuit conatu munivit, ut sedes ibi esset et praesidium contra feroces et non Christianos populos, et belli rebur foret seminariumque coloniarum. *Albertus Cranzius Vanialiae lib. VII. cap. 21.* Sed origo Rigae ab altiore initio

repetenda, atque cum aetate Meinhardi, primi Rigensium Antistitis, coniungenda est, ita ut respondeat an. MCXXCVI. si temporum rationes ineantur. Quam sententiam Arnoldi testimonio firmamus, quippe qui ad eosdem calculos revocat, annumque sedis ibi constitutae definit, quem modo tradidi, et approbavi. *l. VII. c. 9.* Hinc locus ille cultus religionisque causa frequentatus, et post decessum Meinhardi ac Bertholdi Antistitum, moenibus circumdatus communitusque est, quod accidit, Alberto Antistite, qui effecit, ut formam dignitatemque urbis obtineret. Non explicare tradit Ioannes Magnus, quum per occasionem rerum Sueogothicarum transit in regiones finitimas, et Rigam metropolin A. M. CLXXXVI. coepisse affirmat, *bist. Gorb. lib. XVIII. cap. ult.* Fallit, si metropolin pro urbe sumit, neque accurate loquitur, si ultimam sedis episcopi originem denotat, propterea quod metropolis usu iuris pontificii sumptu serius coepit. Peritior harum rerum fuit David Chytraeus, et explicare scripsit, et in hoc argumento solertiam probavit. *Vandal. p. 17.* Cum quo iungatur Caesar Baronius in *annal. eccl. t. XII. an. 1186.* Multae profecto sedes fundatae, multaque sacerdotia amplissima instituta sunt, priusquam ex occasione eorum urbes struebantur.

IV. Quo auctore equestris ille Ordo initium ceperit, mea refert, ut perquiram, etsi non convenit inter scriptores, qui omnem eo contulerint operam, ut explicatam redderent huius sodalitatis originem, quam tamen multa et longa exercitatione consequi non potuerunt. Mihi in eam curam incumbenti quaerendus est conditor, quem argumenta rerum ostendunt, et a quo rationes temporum non abhorrent.

V. Illo, et adhuc lubrico, rei Christianae statu, Albertus provinciam Episcopi Rigensis administrabat, et manu armisque utendum censebat, cum religio in discrimen veniret, et metendus esset impetus non cultorum hostium, qui duram servitutis iugum graviter ferebant, neque id aliter depelli posse existima-

bant,

bant, quam si Riga potentiae sedes excinderetur. Igitur Albertus, futuri sollicitus, a Meinhardi, Livonorum *Apostoli*, mansuetudine discessit, et belli disciplina, armorumque usu invasuros coercuit, et munita moenibus Riga, pariter sacra et fortunas omnes in tuto collocavit. Commodum tunc *Fratres* sacram militiam professi, ad tuendam religionis causam excitati, insignia duorum rubri coloris ensium, ab Innocentio III. susceperunt, et mutuo se cohortati, pro religione propaganda strenue certarunt, ut spatium terrarum, quas occupaturi essent, sub auspiciis Germanicis possiderent. *V. Caspar Schütz in Chron. rer. Pruss. p. 16. Balthasar Russowius in Chr. Livonico, ex eoq. Nicolaus Specht in oratione de Livonia, quae anno MDCXXX. divulgata est, Ioannes Isacius Pontanius in bist. rerum Danicarum lib. VI. p. 260. Cyriacus Spangenberg in eo corrigendus, quod Bertholdum priorem Alberto Antistitem appellavit Archiepiscopum, in speculo Nobilitatis lib. XI. cap. 10. Ioannes Caspar Venator de Mariano Teutonico equestri Ordine lib. I. cap. 2. Franciscus Modius, in libro singulari de Ordinum ecclesiasticorum origine, fatetur, sibi non liquere, quo argumento aut autore fratres militiae sacrae insignia sua gerant. Christophorus Hartknoch ex auctore Chronici Ordinis refert, hos Equites ab Alexandro III. Pont. Rom. institutos, et confirmatos, Albertoque Episcopo fuisse additos, in animadversionibus ad Petri Dasburgii Chronicon Prussiae part. III. cap. 28. Quod vero non est consentaneum, et prorsus atque omnino temporum argumentis repugnat. Nam diu ante factis concesserat Alexander III. quam sodalitas haec instituta, et assensu Pontificis confirmata est, quod fasti Pontificum, et annales illorum temporum ecclesiastici iuxta et profani evincunt. An. MCXXCI. vivis exemptus est Alexander III. ut recte in annalibus Caesar Baronius supputavit. An. autem MCCV. Ordo equestris firma societate coivit, et auctoritate Innocentii III. stabilitus est, ut in annalium ecclesiasticorum Baronii continuatione Henricus Spondanus commemorat ad b. an. Vbi idem nominat duas Innocentii III. epistolas, ab his diversas, quibus causam ecclesiae Livonicae fidelibus in*

Saxonia finitimis tuendam commendavit; quippe ex quibus non eliciamus, confirmationem huius Ordinis ab Innocentio III. esse factam. Nihil de ea in his talibus epistolis reperimus, neque alteras epistolas, quae ad Ordinem spectant, reddidit Spondanus, contentus indicasse *Bosquetum*, apud quem extant: neque haec mens Spondani fuit, ut auctoritate harum, quas laudat, epistolarum, probare institueret confirmationem Ordinis, quae Innocentio III. accepta fertur. In tota enim hac causa nititur consensu scriptorum, qui de hoc Ordine prodiderunt. In quo probandi genere non satisfacit mihi Hartknochius, novitius et diligens rerum Prussicarum scriptor, in *Prussia veteri et nova part. III. cap. 2.* A consequenti tamen ratiocinari licet, non posse dubitari, quin praedictus Pontifex confirmarit hunc Ordinem, quem tuendum susceperit, quemque patrocínio suo ornarit. *Vid. Innocentii III. epistolae 141. et 142. lib. XIII. collat. ep. 191. l. II. castigatioris et plenioris Stephani Baluzii editionis.* Idem Pontifex honorifice appellat, et litera maiuscula M. designat *bonae memoriae Meinhardum Episcopum Livoniensem*, et comparatione temporum instituta admonet, rem Christiani coetus in deterius lapsam, ope et auxilio defensorum instaurari oportere, *ep. 191. c. l.* Quamvis ibi haud nominarit fratres sacrae militiae, qui *Ensisferi* dicuntur, utpote qui post Meinhardi tempora, quae Pontifex respicit, societate coiverunt. Verba autem in extremo Innocentianae epistolae posita: *omnes, qui ad defendendam Livoniensem ecclesiam, et Christianos in illis partibus constitutos, divino Zelo succens duxerint transeundum, sub beati Petri et nostrae protectione suscipimus, et eis apostolici patrocínii beneficium impertimur?* maxime spectant ad sacri belli socios, Christianis laborantibus subsidio ituros, quos spe veniae delictorum, et fiducia patrocínii excitabat Innocentius III. quae occasio causaque fuit instituendi Ordinis fratrum militiae Christi. Quos expresse nominavit in *ep. 141. et seq. l. c. et ep. 119. 121. 123. 129. lib. XVI.* Fuit tunc praeful Rigenſium Albertus, quo ad clavum sacri muneris sedente, fratres militiae Christi in Ordinem

coaluerunt. Igitur consentientibus rerum temporumque argumentis monstrari potest, *in epistola 141. quae AL. Rigenfi Episcopo* inscripta est, non alium denotari, quam hunc, de quo saepius diximus, Albertum.

VI. Illud forte incertum obscurumque videri potest, et adhuc interpretatione indiget, utrum Alberto tertio Livonorum Episcopo annitente et invitante, an etiam adiuvante et auspicante, fundamentum huius Ordinis iactum fuerit, quod sine odio et invidia edisseram, nec laude sua fraudabo Albertum, neque tamen *Henrico Spondano* assentiar, qui ei titulum *Apostoli* addidit, quem potiori iure, et evidentiori ratione Meinhardo tribuendum duxi: quippe qui more *Apostolorum* non vi et armis, sed verbo et exemplis rudes incultosque populos ad doctrinam salutarem instituit: contra Albertus gladium distrinxit, et bella gessit, ac signa intulit, et docendi partes cum militiae studiis vel coniunxit, vel commutavit. Nullae ceteroquin tabulae etiamnum extant, quibus coepta huius Ordinis gloria Alberto vindicatur: quinimo suppetunt argumenta, quae ostendunt, inter Episcopum et Ordinem multas et magnas fuisse lites atque aemulationes. Proinde Innocentius III. omni consilio et industria elaboravit, et componendi dissidii causa auctoritatem suam interposuit, ac Episcopo, nisi acquiesceret, sacram censuram denunciavit. Etenim praeful Rigenfis in parte emolumentorum et *redituum* Ordini faceflebat negotium, iniuriamque inferebat: quam facere eum vetuit Pontifex, et iustitiae ac aequitati consuluit, et fidem patrocinii Magistro fratribusque militiae datam praestitit, nihilque praeter officium admisit, siquidem ad tuendam Magistri fratrumque causam pertineret. *V. epistolae Innocentii paulo ante dictae.* Tum vero Arnoldus, gnatus, et aetate proximus probatissimusque scriptor, literis mandavit initia et originem Ordinis, sed de auctore eius Alberto Episcopo nihil consignavit, et paulo post simultatem altercationemque, inter hunc et fratres militiae exortam, percensuit, ubi nihil annotavit *Bangertus*, etsi habere potuit, unde lucem affer-

ferret, nominatim ex Innocentii III. epistolis, quae hoc negotium maximopere illustrent, *ep. 141. 142. l. XIII.* Ita autem scriptum reliquit *Abbas Lubecensis Arnoldus lib. VII. c. 9. Multi etiam continentias voventes, et soli Deo militare cupientes, forma quadam Templariorum omnibus renunciantes, Christi militiae se dediderunt, et professionis suae signum in forma gladii, quo pro Deo certabant, in suis vestibus praeferebant.* Nec ideo tamen Ordini Templariorum subiecti erant, atque ea de causa suo et peculiali signo ab illis discernebantur, ut anno tertio decimo Pontificatus Innocentius III. ad Albertum in Livoniam perscripsit. Post haec idem Arnoldus refert sequentia. *Orta tamen fuit inter Dominum Episcopum (Albertum) et fratres supra dictos, qui Dei milites dicuntur (quorum tunc Magister erat Volquinus) quaedam intestina simulas et mirabilis quaedam altercatio. Dicebant sane fratres, ipsorum iuris esse tertiam partem totius gentilitatis, quam Dominus Episcopus vel verbo praedicationis, vel violentia expeditionis obtinere potuisset. Quod cum Episcopus omnino eis negaret, facta est inter eos gravis discordia, ita ut multum contra ipsum in curia Romana laborarent, nec minus Dominus Episcopus suam sententiam confirmaret.* Quare Innocentius III. Christianae reipublicae utile futurum ratus, compositionem svasit, et capita conventionis auctoritate sua approbavit, ea lege, ut Ordo tertiam partem terrarum Lettiae et Livoniae, concessu Rigensis Episcopi, teneret, et illarum ratione Magister Ordinis obedientiam sponderet, ne utique vero onus servitii praestandi imponeretur, nisi quatenus ad defensionem ecclesiae, et operam bello contra infideles navandam pertineret: reliquas terras, quas extra Lettiam et Livoniam ditionis suae facerent, Episcopi beneficio non agnoscerent, et suo iure (salvis Imperii auspiciis) possiderent, *ep. 141. d. 1.* Ex quibus licet perspicere, quae ex ratione et causa is ipse Ordo et summa dignitate auctus, et in Principum Imperii Ecclesiasticorum numerum relatus fuerit: quod tamen serius, ac diu post tempora Volquini usque venit, quum Valterius Plettenbergius, XLIII. Magister Ordinis in

voniam in senatum Principum ritu solenni ascriptus est, non abnuente Alberto Marchione, Ordinis Teutonici Magistro ultimo, a quo, in clientelam Polonicam se daturus, libertatem pactus *Cruciferorum*, Imperio nuncium remisit. Quam principalem dignitatem, et sessionis suffragiique ius etiam testatur *R. l. 1530. §. 145. Conf. Chytr. Saxon. l. l. qui Vandalia* (rectius Vendia) *inscribitur p. 21. Io. Cass. Venator lib. 1. cap. 2. qui Plettenbergium XLI. Ordinis Magistrum vocat, initio rationum sumpto ab Hermanno Salzio, quo gerente magistratum sodalitatis Prussicae, Ensiferi in Ordinem Teutonicorum militum, qui Cruciferi dicuntur, sunt asciti.*

VII. At enimvero istae lites, quae inter Rigae Antistitem, et sacrae militiae socios subinde excitatae sunt, nihil impediunt, quominus Alberto totam hanc instituti per Livoniam Ordinis laudem relinqvamus. Nam etsi non inermis, neque inexercitatus miles erat Albertus, tamen suis viribus confidere non poterat, bellumque indies acrius futurum providebat, et subeuntibus animum curis, validas cohortes et matura auxilia quaerebat, pro no in hanc sententiam Pontifice, et liberaliter pollicente Dei opem, et omnis admissi veniam, si ad arma irent, quibus pietas praetendebatur, revera autem agendi sacri imperii cupiditas tegebatur. *Albertus Coialovvitz bist. Liv. lib. III. pag. 75.* Gratum hoc Antistiti Rigensium accidit, qui sciret alliciendi artes, et prospera rerum fama, magnisque praemiis milites invitaret. Horum flagrantibus animis opinio belli sacri, et gloriae studium, ditescendi spes, et aliena occupandi desiderium faces adiderunt. Nam provinciae *infidelium*, quae erant extra Livoniam, in belli pretium cessurae offerebantur: intra Livoniam haec una muneris administrandi lex erat,

ut, quoties flagitaret necessitas, copias suas in campum deducerent, et pro re Christiana propugnarent : de cetero ad praestanda Episcopo servitia non astringerentur. *Id quod ex monumentis illius seculi ; actis istorum temporis, et pactis utrinque conventis, et Innocentii III. epistolis colligi haud obscure potest.* Ad haec illa sacerdotum equestrium sodalitas, quae ab aris ad arma arcessita est, non audebat sibi sumere ius instituendi Ordinis in regione aliena, et Episcopo quaesita, nisi Episcopus annueret, penes quem concedendi auctoritas fuit. Hinc Albertus II. attritis Equitum rebus, enixe studuit, ut summaeius Ordinis transferretur ad Magistrum et fratres sodalitatise Tevtonicae, quorum auspicio et ope vires reficere, et stare contra hostes possent. Quod negotium etsi non statim confectum est, tamen huius Antistitis intercessio eo valuit, ut Ordinem ab Alberto I. conditum nollet opprimi, et aperte indicaret, eum sibi potissimum curae esse, quem et in vitae consuetudinem, et arctissimam foederis societatem recepisset. *V. Petrus Dusburgius Chron. Pruss. part. III. c. 28. Paulus Oderbornius de vita Bassidis libro II. C. Schuz. an. 1238.*

VIII. Cum ex consensu et mutuo pacto Prussiae et Livoniae Equites sese obligarent, Hermannus a Salza, a gentili praedio cognomen hoc adeptus, cum dignitate Magistri generalis Ordinem Tevtonicum in Prussia regebat, qui Ann. MCCXXXVIII. Fratres Livonicos, obsequium professos, suo et successorum nomine tuendos suscepit. Non habenti idoneos sententiae auctores, qui post Hermanni obitum, *Ensiferos* sodalitati Tevtonicae coniunctos putant, quos Prussici annales coarguunt, et tabulae confirmationis Pontificiae refellunt. Illud autem non ambiguis indicibus liquet, caeso a Lithuanis

nis Volqvino, Eqvites Livonicos coaluisse cum Prussicis, qvod consilium pro rei necessitate susceptum atqve confectum est: etsi Volqvinus hanc gratiam ab Hermanno inire non potuit, magno qvidem detrimento Ordinis, et funditus perituri, nisi propter rei Christianae utilitatem petitioni tam aeqvissimae locus tandem datus fuisset. Qvae res labenti iam et fatiscenti Livonicorum militum Ordini opportuna accidit, et Gregorio IX. Pont. Rom. valde probata est, qvi hoc ad dignitatem suam pertinere crederet, ut eqvites Livonici, hoc praesidio tuti essent, et in fide ac clientela Tevtonicorum Prussiae permanerent. Qvare eam coniunctionem auctoritate sua firmavit, qvod haec corrigendae illorum fortunae ratio expeditissima videretur. Occurrebant animo superiores clades, et foedi eventus praeliorum cum barbaris commissorum, iamqve infesta Valdemari, Danorum Regis, consilia, in perniciem Livonicorum militum eruptura, timebantur, qvum stabili decreto opus erat, ut perpetua *coniunctione* adaugerentur vires utriusqve Ordinis, qvod causa belli communis, et labor periculumqve par esset. *Petrus Dusburgius* memorat *Dominum Papam*, confecti negotii autorem, qvi non fuit alius, qvam Gregorius IX. eiusdem aetatis Pontifex, et in publicis tabulis, in quibus Ordinis privilegia fanciuntur, nominatus. *Conf. Venator lib. 1. cap. 2. p. 26. Io. Is. Pontanus* cetera accuratus elegansqve scriptor, nimis studet Valdemari II. partibus, qvippe Vetsfeldium nationis suae studiosissimum secutus, et Livonicos Eqvites non recte Templarios vocat, neqve in designatione temporum congruit, *bist. lib. VI. anno MCCXXXIV. C. Schuz in Cbr. ad b. an.* commodè intelligendus est, qvum hortatu Volqvini coniunctionem factam scribit, qvippe qvae ab eo qvidem vehementer

expetita, sed non impetrata, et aliquanto post ipsius mortem ad exitum perducta est, prout Dusburgius confirmat. *Conf. Matthaeus Dresserus Isag. Hist. millen. VI. p. 293. Chronicon Ordinis Cruciferorum in Hermanno a Salza. Chytraeus in supputatione annorum discrepat, et annum MCCXXXIV. hac memorabili coniunctione insignitum cupit. Io. Baptista Ricciolius in hoc argumento sibi non constat, et res rationesque conturbat. Chronol. Ref. tom. III. p. 93. Aliqui hic confundunt approbationem Ordinis in Livonia coepta, et confirmationem coniunctionis Equitum Livonicorum ac Tevtonicorum: quarum altera ab Innocentio III. facta est, altera ad Gregorium IX. spectat. Implicitae hic quorundam rationes sunt, quas nihilo explicatiores reddidit Christophorus Hartknocbius in Chron. Pruss. part. III. c. II. p. 279. Vbi si pro Innocentio III. dixisset Honorium III. propius a vero dixisset. A. M CCXVI. Innocentius III. vivere desiit, apud Nauclerum vol. III. gen. XLI. b. an. Huic successus est Honorius III. qui annum MCCXXVI. supremum habuit, surrogato in eius locum Gregorio IX. ut est apud eundem b. an. Qui omni studio operaque contendit, ut sacrae expeditiones susciperentur, et Ordini Equitum enses ferentium, remedio necessitate expresso, consulere. Hinc sequentia monumentis commendavit Nauclerus Vol. III. gen. XLII. Erant per id tempus in Livonia fratres religiosi, vulgo dicti, de Gladio. Hi praeter crucem habebant in vestibus gladios affixos, militabantque pro fidei defensione contra paganos. Et quia videbant negotium Ordinis B. Mariae indies prosperari, habitis hinc inde tractatibus, per Rom. Pontificem voluntarie se passi sunt Tevtonicorum religioni uniri. Hucusque Nauclerus, qui constituit signatque annum coniunctionis 1239. quo Pontifica-*

ficatum Gregorius IX. Imperium Occidentis Fridericus II. Orientis Balduinus II. tenebat,

IX. Eodem tempore honestis utrinque conditionibus approbatum est, ut Riga deinceps omnium Prussiae sacerdotiorum caput esset, et ab omnibus Prussiae Antistitibus summo honore et veneratione *metropolis* agnosceretur. Quod rebus utrinque sine odio et invidia constituendis perutile, atque ab aequitate haud alienum est visum, ut, quemadmodum Livonici equites, in fide et clientela Ordinis Mariani se futuros, magno Magistro fidem dedissent, sic Antistites Prussici deinde Archiepiscopo Rigenfi obnoxii censerentur, aemulationumque occasiones inter utramque nationem apto salubris temperamenti instituto praeciderentur. Statim ut haec acta sunt, Gregorius IX. commodi et dignitatis suae causa, officio non defuit, et omnia, de quibus ultro citroque convenerat, rata habuit, atque adeo Albertum huius nominis II. in serie Rigenfium Antistitem V. primum autem inter omnes Archiepiscopum, ritu solenni inaugurandum curavit. *Pontano* igitur non fuit causa, cur dubitaret secundusne, an quintus appellari mereatur, *in libro supra adducto an. MCC XXXIV.* Sed neque hoc melius affirmat, Episcopos Livoniae Revaliensem, Torpatensem seu Derpatensem, Oesiliensem, Curonicum, sive Curlandicum ad metropolin Archiepiscopi Lundensis in Scania fuisse relatos. Hi enim perinde ac Episcopi Prussiae Culmenfis, Sambienfis, Pomesaniensis, et Varmienfis, ex decreto Pontificis, ad metropolin Rigensem pertinebant: Varmienfis postea exemptus, neminem praeterquam Pontificem Rom. admisit, sed rebus in Livonia mutatis, non repugnante sede Romana, metropolin Gnesnensem agnovit. Frustra *Zeillerus* Habfaliae Episcopum annumerat,

eumque ab Episcopo Oesiliensi distingvit, sui oblitus, cum ignorare non posset, Habsaliam Episcoporum Oesiliensium extitisse sedem, *in Livoniae nova descriptione p. 229. collat. p. 266.* Tum vero huius rei ratio habenda fuit Paulo Oderbornio, nimis audacter pronuncianti, Rigam semper fuisse metropolin. *Riga, inquit, Archipraesulem semper habuit, in libro II. supra laudato.* Nam quatuor certe Praesules Riga ab initio originis suae habuit, Meinhardum, Bertholdum, Albertum et Nicolaum: Archipraesulum dignitatem ibi auspicatus est Albertus II. In quo annales ecclesiastici illius gentis cum externis scriptoribus, Martino Cromero, Arnaldo Vetsfeldio, Davide Chytraeo, Io. If. Pontano, Caspare Bruschio, consentiunt, et summatim legi atque conferi possunt Balthasar Russovius, et Aubertus Miraeus; *ille in Chronico gentis suae Germanico, hic in notitia Episcopatum, et libr. de Orig. Ord. equest.* ubi tamen plerumque in nominum et rerum designatione haesitavit. Alioquin de Archiepiscopo Scaniae fatendum est, eius auctoritatem et iurisdictionem *ecclesiasticam* in Septentrione olim latissime patuisse, atque ex edicto Hadriani IV. Pontif. *primatum* regni Sueogothici tenuisse, et huius auctoritate muneris ecclesias ibidem procurasse, et Esthoniae, regno Sveonum tunc coniunctae, Episcopos imposuisse, ut intelligitur ex *Petri Cellensis ep. XV. lib. VI.* Quare sic tandem Esthonia Polonis invasoribus erepta, et pace Olivenfi cessa, postliminio rediit ad Svedos, *quorsum spectat S. IV. pacis Olivenfis.*

X. Postea Livonici Eqvites, redintegratis *coniunctione* viribus, maiori in finitimos odio exarserunt, Danis-

nisque pactione placatis, ductu Hermannii Valki Magistri Russis Plescoviam eripuerunt: hinc cum ingenti exercitu ad Curonos subigendos processerunt, ac Lithuanis iusta acie profligatis, coepto bellandi adeo non destiterunt, ut quoque Semigalliam peterent, ac ditioni suae subiicerent, et rebus secundis elati, cladem sibi, ac prope Ordini suo interitum afferrent. Nec mirum est, expeditiones eas non esse prosperas, quae iusta ex causa non suscipiuntur, quamvis fortuna ad tempus indulgeat, et ambitioni blandiatur. Nam et ante fatalem conversionem praeferoce Samogitas, quorum impetus frangi non poterat, domuerunt, et finium controversias cum Lithuanis ferro et armis transfugerunt, et belli Polonici molem fortiter sustinuerunt, donec suis tantum viribus, nondum coniuncta Lithuania, militaret. Russos e sylvis et solitudinibus egredi ausos, in ipso belli conatu reprefferunt, cum nondum Scythis in Asiam porrectis imperarent, quorum regna Basilides oppressit, et Casani atque Astrachani accessione auctus, potentiam Livonicae sodalitati terribilem conflavit. Priusquam vero ab externis hostibus infestati et attriti sunt, armis in viscera versis, ignari instantium, haud obscura signa exitii dederunt. Etenim prosperis rebus, bellorumque successibus inflati, contra promissorum pactorumque fidem, multa insolenter fecerunt, et omnem Archiepiscopi Rigensis potestatem sibi sumere, iusque et dignitatem Livoniae Principis, quae ad eum spectabat, sibi tribuere, et arces possessionesque invadere, et trahere ac transferre opes, et quovis modo incepta perficere decreverunt. Inter hos *Ioannes Ostboffius a Mengeden*, Magister Livonorum Equitum, ira et ambitione incitatus, copias eduxit, et Sylvestrum Rigae Archi-

chiepiscopum adortus est, nec cupiditati suae modum statuit, et pacem foedusque rupit, eo maxime rerum statu, quo Teutonici Equites bello Polonico distracti, de summa rerum periclitabantur. Quibus rebus evenit, ut neutri suam dignitatem tueri possent, nec meliore loco essent res Prussorum, quos praeter alia temporum mala, tunc summa difficultas numaria premebat, adeo ut conducti milites ob stipendia non persoluta turbarent, et plerasque Prussiae urbes pignoris nomine Polonis obligarent, quas Casimirus Rex repetenti Magistro generali neutiquam reddidit, et quomodo reliqua Prussia potiretur, cogitavit, *Vid. prater Russovium Chytraeus p. 20. d. l. Venator lib. II. cap. 8.* Sed hos aliosque superiorum Livoniae Magistrorum errores correxit Valterius Plettenbergius, cuius prudentia omnium monumentis celebratur, et fortitudo notior testatiorque est, quam ut hoc loco a me describatur. Qui simul atque ad provincialis Magistri dignitatem pervenit, nihil antiquius habuit, quam ut intestina Livoniae dissidia componerentur. Id consilium ei bene cecidit, postquam Rigenses cum Ordine in gratiam redierunt, et metu communis periculi, quod a Russis imminerebat, auxilii atque officiorum societate denuo se coniunxerunt. Quare Russos in Livoniam progressos repulit, exercitumque eorum fudit, nec multo post praelio apud Plešcovium commisso, magnam hostium stragem edidit, et Russorum Scytharumque circiter centena millia delevit, reliqui fuga dilapsi, vel audito Germanorum nomine, cohorrerunt. Hinc Russi quinquaginta annorum inducias petere coacti, Livoniam populari deserunt, nec sine perturbatione cladis proximae recordati, victores Germanos viros ferreos appellarunt. A-

Alexander Guagninus in Sarmatia Europaea, et speciatim in Livoniae descriptione. Hic est Plettenbergius, quem Carolus V. in Principum Imperii numerum ascripsit, quo Magistri provinciam tuente, equitum Livonicorum res maxime floruerunt.

XI. Cum Valtero Plettenbergio, Ordinis huius felicitas extincta est, propterea quod sequentes Magistri sublata aequitate, et neglecto concordiae studio, per malas dominandi artes ad opprimendum Rigae Archiepiscopum, et occupandum totius Livoniae imperium connitebantur. Grave hoc inprimis videbatur Archiepiscopo Gvilielmo, summae familiae Principi, magnisque necessitudinibus innixo, et Regis Poloniae Sigismundi ex sorore nepoti, haud passuro eripi libertatem. Quam cum suis viribus tueri non posset, cum Rege Poloniae de patrocinio ac defensione actum est, quod Equites, potentia sua fretos, ab incepto non retraxit. Movetur bellum, et in arce Kokenhusana obsidetur Archiepiscopus, nec multo post ad deditiorem compulsus, in custodiam datur, ac integro anni spatio ibi detinetur. Post haec Sigismundus Augustus rei indignitate permotus, misit legatum cum plenis mandatis, qui Magistrum ad liberandum e vinculis Marchionem exhortaretur. Sed ille suo et Ordinis malo pertinax, exorari non potuit, ratus eam Praefulis captivitatem per sibi esse opportunam, qua viam muniisset ad opprimendum Archiepiscopum, maxime Ordini suo metuendum. Erat is quidem multas ob res invisus, inprimis autem hanc ob causam, quod suo arbitratu quaedam contra instituta et leges fecisset, neque expectato Procerum ecclesiasticorum consensu, *Adiutorem* sibi Christophorum Ducem Megapolitanum consti-

tuisset, et cum Rege iam diu Livoniae inhiante, atque cum agnato Alberto, ab Imperii societate averso, ad extirpandos Ordinis sui Equites conspirasset, quippe quod, literis interceptis, palam esset. Archiepiscopus infatigatione facti se defendebat, iure suo non cessurus, quod non dubitaret, Regi se esse curae, cuius amicitia et necessitudo spem liberationis faciebant. Multum vero in Magistri, Gvilielmi Furstenbergii, moderatione desideratum est, qui legato rebus infectis dimisso, Regem pro nepote sollicitum, hac repulsa vehementer commovit, ut eas Magistri iniurias haud negligeret, bellumque ex SCto Procerum decerneret, stimulante eum Caspate Muntero, qui Magistrum sibi in eo munere praelatum, spreti pacis consilii poenam dare cupiebat. Quare ut Furstenburgius totum belli Polonici impetum exciperet, necesse erat, nisi eum mox consilii poenituisset. Rex etsi ad expeditionem paratus, tamen vicit animum, iramque cohibuit, et placari se passus est, si quidem conditiones de restituendo Archiepiscopo, et sarcindis damnis imple-ret. Non obniti ausus Magister, omnia facturum se recipit, et Archiepiscopo custodia liberato, Regem adit, et dicta promissaque praestat. *Alex. Gvagninus in Descriptione Livoniae, Tilemannus Bredenbachius in historia belli Livonici p. 226. seq.*

XII. Postea e vita excessit Archiepiscopus Rigen-sis, quando Sigismundus, Livoniam defensionis suae im-
parem conspicatus, flagitavit, ut sacramentum sibi dice-
ret, fidemque obsequii religione obligaret. Christopho-
rus Mecklenburgius, quem *Adiutorem* Gvillelmus sibi
asciverat, foedere et amicitia Erici Sveonum Regis con-
fir-

firmatus, totam Archiepiscopi regionem sibi vindicabat, sed in initio et conatu resistendi captus, atque in Poloniam abductus, plus quinque annis in custodia permansit. Cetera Livonia, quae Ordini parebat, captivitate Magistri Furstenbergii, cuius liberandi gratia Ferdinandus Caesar, et Magnus Tevtonici Ordinis Magister VVolfsgangus, dimisere Legatos in Russiam, qui post multas negotiorum itinerumque molestias, spe frustrati in Germaniam redierunt, Furstenbergius, in quem Russorum Imperator culpam belli contulit, diu in vinculis habitus, et in ea calamitate mortuus est, cum totus ille tractus, quae in Ordinis fines descriptus erat, magno in metu periculoque versaretur. Ita potitundae Livoniae occasionem nactus Rex, amplas et opulentas, ac sanguinis Germanici impendio partas regiones, ab Imperio Germanorum, sine Imperatoris et Principum assensu seiunxit, terrasque antea Archiepiscopo, et Magistro obnoxias, in ditionem Polonicam redegit, atque in Lettia et Livonia *ducatum* instituit, ac regno Poloniae coniunxit: Curlandiam et Semigalliam Gotthardo Kettilero, quem Furstenbergius *Adiutorem* sibi sumpserat, titulo et dignitate Ducis lege beneficiaria tenendas, MDLXI. attribuit atque concessit. *V. Salomon Neugebauer hist. Polon. lib. VIII. Chytraeus in Saxonia p. 21.* Revalia, murus et propugnaculum contra Russos, Erico Sveonum Regi se permisit, et Magistro Livoniae obsequium renunciavit, quam tota deinceps Esthonia secuta est, et imperio ditionique Regis se subiecit. Priusquam hoc fieret, Carolus V. ut pacta Gandavensia docent, patrocinium tutelamque huius provinciae Regi Svediae obtulit, propterea quod Russi cum infestis signis in Harriam moverant, et omnia crudeliter

diripuerant, Revaliam occupaturi, nisi Revaliensis populus, accepto praesidio, contra vim impetumque hostium se firmasset. Haec Ioannis Basilidis irruptio contigit anno MDLV. quo terror et desperatio plurimorum animos incessabat, cum immanitatis Russicae nullus finis modusque esset, et rapinae, caedes, vastitasque et solitudo passim conspicerentur. Igitur vel deditione paciscenda servitus Russica, vel patrocinium praesidiumque Svedicum certe admittendum erat. Caesar, praeter alias rerum temporumque difficultates, magno locorum intervallo disiunctus, opem ferre non poterat, neque alia liberandi ratio occurrebat, quam ut in patrocinii clientelaris fidem acciperetur. Qua de causa Ferdinandus I. et Maximil. II. non repugnarunt, quominus tota ea provincia sub tutela Svedica se defenderet, et suo atque Imperii iure servato, consuleret saluti suae, ac profligaret Russos, qui iam plerasque urbes et tractus, in potestate sua habebant, et cupiebant, ut Magnus Holsatiae Dux fiduciarium et clientelare regnum, beneficio Ioannis Basilii agnosceretur, consequeretur. V. *David Chytraeus Chron. Sax.*

*lib. XX. Simon Schardius rerum Germanicarum
t. IV. p. 140. Michael Caspar Lordorpius
Act. publ. cont. lib. IX.
cap. I.*

) : o : (